

מפנקסו

של מבקר

מאת ג'ורא מנור

קיסם לשיניים מן הצפון הרחוק

הקיסם, המאפשר לנו להקל על תחושה בלתי נעימה בפה אחרי ארוחה דשנה, כששיירי מזון תקועים בין השיניים, הוא כלי קטן אבל מועיל. זה השם בו בחר הרקדן הפיני טרו סארינן, שכבר הפך לחלק מן הנוף המחולי של ישראל, מאז הופיע לא אחת עם רינה שיינפלד, עבד עם בת-שבע בהגיעו עם חברו הישראלי יובל פיק להופיע בשנה שעברה ושב, הפעם בהרכב מורחב, לרקוד אצלנו. "מכשיר קטן, מועיל אבל גם חד ואולי אפילו מסוכן" - כך רואה סארינן את הקיסם שלו.

שני מחולות סולו מדהימים בוצעו בתכנית "B12" מאת יורמה אויטינן, מנהלו האמנותי של הבאלט הלאומי הפיני, שמכבר הפך לסמל מסחרי של סארינן. זהו ריקוד עצוב מאוד, מעין "הברבור הגווע" בסיגנון בוטו, מלא רטט ורעידות, הדורש וירטואוזיות רגילה. זהו צמד מושגים סותרים כביכול. אבל ייחודו של סארינן הוא בדיוק הצירוף המדהים בין יכולת תנועתית מבריקה ומלהיבה עם רגישות אנושית. יצא לי לראות פנינה זעירה וזוהרת זו פעמים רבות, אבל זה סולו שלא נמאס ולא נשחק בראיה חוזרת.

גם הסולו של אוהד נהרין, "Pas de Dic" (עוד שם חידתי של נהרין), שהוא הכין עבור יובל פיק, הוא מעין חידה זעירה. עבור ביצועו זכה פיק בפרס הראשון בתחרות בינלאומית בפאריז בשנה שעברה (כפי שכבר התפרסם ברבעון שלנו). א-סימטריה ורעידות מוזרות, תפניות מפתיעות, עצירות "בלתי אפשריות" - מה אין במיניאטורה הנהרנית הזאת, שיוכל פיק מעניק לה ברק ואמת פנימית.

התכנית נפתחה בעבודה של יובל פיק, "כבדים" שמה, שהיא טריו בו משתתפים, מלבד הכוריאוגרף, עוד שניים מרקדני בת-שבע לשעבר, חופש שכטר ונועה צוק (אגב, הנציגה הנשית היחידה במופע גברי זה, הנעדר, יחד עם זאת, מציאות).

הכבדים הללו דווקא קלי תנועה מאוד. השלושה לבושים תלבושת אחידה בצבע בז',

ולצלילי פס-קול שיצרו יובל פיק וצחי פטיש, שניהם אנשי מקצב בולטים, נערכת אינטרקציה בין השלושה, הכוריאוגרפיה מתהפכת ומשתנה כאילו הועברו יסודות תנועתיים לא רבים בקליידוסקופ, וכך נוצר מרקם עשיר עשוי מחומרים בסיסיים.

המופע הסתיים ב-"Westward Ho!", עוד טריו, בו השתתף גם רקדן הבאלט הפיני הלאומי, הנריקי הייקילה. עבודה זו של טרו סארינן ארכנית, המוזיקה חוזרת על עצמה פעמים רבות, והנריקי הייקילה נעדר אותה כריזמה, המאפיינת את יובל ואת טרו.

הנה נוצרה עוד "מושבת מחול" ישראלית בחו"ל. אחרי ניו-יורק (צבי גוטהיינר, נטע פולברמאכר, יגאל פרי), הולנד (איציק גלילי) והקהילה הישראלית של להקת קולברג השוודית, גם בפינלנד יש להקנות ישראלית. במשך דורות, נדדו רקדנים ויוצרי מחול על פני בירות העולם, רחוקים מכור מחצבתם, וזו היתה אחת הדרכים להעשיר את עולם המחול. פטיפה ובורנונוויל הצרפתים, הם שתרמו לבאלט הרוסי והדני, באלאנשיין לזה האמריקני, והרשימה אינה שלמה. כנראה שקוסמופוליטיות זו היא תופעה אימננטית של אמנות המחול. וטוב שנציגים אלה שבים מדי פעם, אחדים בכל עונה, להופיע גם "בבית".

סמטת החיים האפורים והלבבות האדומים

במסגרת פסטיבל עכו לתיאטרון אחר של 1997, נערכה הבכורה של יצירתם המשותפת של גבי אלדור ויגאל עזרתי. אין זו הפעם הראשונה, שהשניים משתפים פעולה, והתוצאה מצויינת. "הערב רוקדים" שלהם תיארה - דרך התפתחות המחול החברתי - את תולדותיו של בית-קפה ארץ-ישראלי. "סמטת הכסאות הלבנים" הוא סיפורו של בית ביפו, והתהפוכות המדיניות ששינו את הרכב דייריו.

המניע העלילתי, המשמש מסגרת, הוא שובו של טאהר, כיום תושב ירדן (סוהיל חדד), השחקן המצויין, שגם יודע להתנועע כהלכה, לביקור ביפו, בבית בו נולד וחי כילד.

אבל אין כאן איזו זעקה על אי-צדק וגזילה. יש אצל טאהר השלמה בוגרת עם תהפוכות גורל העמים שהביאו אותו לירדן. הרי זו באמת האמת הבסיסית ביחסים שבין הישראלים, בעלי הבית העכשוויים, לפלשתינאים, שגורשו או בחרו לעבור למדינות אחרות. אני, אישית, מסוגל לחוש את הסקרנות שלו, וגם את ההשלמה שלו עם המצב במקום בו נולד, כי גם לי, כמו לישראלים רבים, בני דורי, יש "בית" או "חנות" בארץ אחרת... במקרה שלי, בפראג, היפה בערים. וגם אני חיפשתי בביקורי שם את פרטי ילדותי.

בסיום המופע, בו יש באמת שיווי-זכויות לתנועה, למוזיקה ולמילה המושמעת והמושרת, מוצא טאהר את הקופסא המוכספת, בה שמורים אולי אוצרות ילדותו. הוא פותח אותה במפתח שהביא אחרי עשרות השנים שעברו, ומוצא בה "אוצר" מימי ילדותו: הגולות בהן שיחק...

יש אימהות, יש ילדים, אבל משום מה, אין בבית זה אבות... מרקם החיים עשיר, אוצר הצלילים והתנועות הוא הפך החזק במופע. אריס שביט, בתפקיד אשת דייג מוסלמית, מצטיינת בקטעי הטקסט שלה, ואילו ניב שיינפלד, מי שרוקד שנים לא מעטות בלהקתם של ליאת דרור וניר בן-גל, מצליח להכניס לתנועה המסוכנת שלו לא רק יכולת טכנית, אלא נשמה. הוא בא "מבית מחולי טוב".

נוצצים, נוצות וניצוץ

איזהו חלוץ? מי שלא רק נאה מדבר, אלא מקיים בעצמו את מה שהוא מטיף לו. לא חדלים אצלנו להרצות על הצורך בתשומת לב לתרבות המזרחית של האזור בו אנו חיים. על פי רוב אלה סתם קישקושי פוליטיקאים לצורך בניית תדמיתם הציבורית.

אבל ירון מרגולין, איש המחול הירושלמי, לקח את המחול המזרחי ברצינות, ולא כמצוות אנשים מלומדה, אלא כאמצעי צורני של הכוריאוגרפיה שלו. להקתו הקטנה - ובה שתי רקדניות מעולות, גל חן ויעל הרמתי, ובחור בשם איתן צירניס - מופיעים בתכנית ושמה "פנטזיה איסלמית", וחלקים נכבדים מתכניתם בנויים במתכונת המחול המזרחי.

ההשתעשעות בתלבושות נוצצות, בשמלות מקושטות בנוצות, מקשרת מחולות אלה לקברטים של סוף המאה הקודמת. בתחום עיצוב התלבושות צועד ירון על חבל דק המתוח בין ברק בימתי ים-תיכוני להגזמה.

למעשה, היה ניצול סיגנונות מזרחיים לאמנות חדישה בת-זמננו שייך בשנות ה-30 וה-40 לרעיונות בהם דגלו יוצרים ישראלים רציניים בתחום המוזיקה, כגון פאול בן-חיים או עדן פרטוש ובוסקוביץ'. יש במופע שילוב של מוזיקה אירופית (של ביזה ואונסקו) וצלילים מזרחיים אמיתיים. אין ספק, שבמופע שנערך באודיטוריום של עכו, למשל, התלהב הקהל בעיקר מהסולו של גל חן "נר אל רירה", מחול של קינאה לצלילי זימרתה של זמרת אלזייראית, בו מפליאה גל לא רק בחושניות "מחול הבטן" (שם טיפשי לסיגנון שהוא הרבה מעבר לבידור של מועדון לילה).

מה שמעלה את הכוריאוגרפיה לרמה גבוהה הוא השימוש של מרגולין במורכבות הכרומאטית של התנועה, שהיא מסימני יצירתו, כגון מבנים של ניגודים ותנועה וירטואוזית החושפת רגשות ודקויות, מהסוג שאין רואים במחול מודרני אלא לעיתים רחוקות.

גם הסולו של יעל הרמתי, "מחמד לבבי", למוזיקה מאת שרה לוי-תנאי בביצוע שושנה דמארי, תלבושת מאת מעצב מצרי ידוע, עבדול עבד אל-ג'אפאר, היה מלהיב. יעל גם ביצעה סולו שהיא עצמה יצרה, למוזיקה מאת קלוד דביסי.

"בדד", הסולו שביצע ירון מרגולין בעצמו ובכבודו, לפי שיר מאת זוהר ארגוב, הוכיח שגם כיום הוא מסוגל להתנועע בצורה מעוררת התלהבות.

כיוון חדש זה בעבודתו של מרגולין פותח לפני המחול המודרני בישראל אופקים חדשים - ומבטיחים.

נא להביא את התוכן מהבית

מופעי "הרמת מסך", שהתקיימו במרכז סוזן דלל בחודש נובמבר, הביאו שפע מחול עכשווי מעולה. אחדים מהכוריאוגרפים הצעירים כאילו בגרו, ועבודתם נעשתה שלמה יותר.

בין אלה בלטו, קודם כל, נעה דר וענת דניאל. עידו תדמור - שמכבר הוכיח את יכולתו, ולהקתו הפכה למרכיב מוכר של הנוף המחולי שלנו - הביא הפעם עבודה חדשה, "אורנאנוס" שמה. המופע שלו התחיל בצורה פיוטית ומשכנעת, כשהרקדנים נעים בתוך מיני כילות או אם תרצה ארובות מבד חצי-שקוף. העירום הוא מרכיב קבוע בעבודתו של תדמור. אבל מדוע להוריד את האור ברגעים כאלה? ממש כפי שעשתה סוניה דיאורלינס-זייסט ובן זוגה ארי פסטן בדואט שלה, שהחל מכך שהשניים השילו מעליהם בגדים, שנותרו תלויים בחלל הבימה, ושעליהם ירד לבסוף שלג צה, שעה שהשניים נותרו עירומים. אבל אז יורד האור למינימום, ובמקום הנאה משני גופים יפים, הפכה העלטה את המחול למציצנות, המאמצת את העיניים, על ידי הסתרת העירום בחושך אופנתי.

תמר בורר עשתה הפעם צעד קדימה. היא עיצבה מחול לחמישה רקדנים, "כד", והסתפקה בכך, שהיא עצמה פתחה וסיימה את המחול בזחילה בין רקדניה. היה במחול זה משהו פיוטי, עצוב וכן. ניכר בעבודה זו, שתמר בורר עוסקת הרבה במחול "בוטוי", ממנו שאלה

איטיות ותחושת סכנה, שבא לידי ביטוי בחרסים השבורים, המסכנים את רגלי הרקדנים, שעל ריצפת הבימה.

אורי איבגי הביא גירסה חדשה לגמרי לעבודתו "פצע פתוח", שעולה בהרבה על הנוסח שהציג בעונה הקודמת. המקרר שממנו יוצאות דמויות שהופך, לבסוף, לארון מתים, ושקי האיגרוף הלבנים, התלויים על שרשראות ממעל, נוצלו כראוי. ולשמחתי נעלם השוטר המשונה, שגם הוא היה בעבר במקרר...

אין זו הפעם הראשונה, שאחרי הבכורה מתפנה אורי סוף סוף לגזום את התנועה לפי הנדרש על ידי המבנה האמנותי. הוא בהחלט כוריאוגרף מוכשר - אבל מוטב לעשות את שיעורי-הבית לפני שמזמינים את הצופים והמבקרים.

התופעה שיצרה מכנה משותף למרבית העבודות השונות, היתה שפע הסמלים המופשטים. כמעט כל העבודות היו עמוסות "משמעויות" חידתיות. מחול אינו חייב להיות ומוטב שלא יהיה! - חד-משמעות. אבל למרות זאת, סמלים שהצופה מתבקש, כאילו, לפענח עלולים להסתיר כביכול את היצירה עצמה.

בלטו בהעדרם (כפי שנוהגים כתבי הרכילות לציין) מחול של תנועה לכשעצמה וכן כל דבר השייך לבאלט הקלאסי. זה היה מפגן של יכולת ריקודית וטכניקה מצויינת, של כוריאוגרפיה מופשטת אבל מאוד תיאטרלית.

עבודתו החדשה של ברק מארשל, "חתונתה של אמה גולדמן" היתה, עבורי, אכזבה. כי הוא מראה סימנים של כישרון יצירתי, אבל אינו לומד משגיאותיו. ראשית, אוצר התנועות שלו

דל מאוד. ושנית, יש בזה חוצפה לא קטנה להשתמש בשמה של דמות היסטורית, ולהפוך את העבודה למשהו מסתם חתונה יהודית-אמריקנית. לוחמת הקידמה אמה גולדן ראויה לתשומת לב רבה יותר, כי השם והנושא מחייבים.

והגיע הזמן, שברק ישתחרר מסינורה העשיר של אימו, מרגלית עובד. זו הופיעה שוב ללא כל קשר נראה לעין או סיבה הגיונית באמצע העבודה האמריקאית בקטע מהמם של הקראת פרק מספר שמואל.

מופע מיוחד במינו ומלהיב שהיה "שקט-תק" (שרק באותיות הלועזיות מתגלה כמבריק וקצבי - כמו המופע עצמו - Shakatak). צחי פטיש ונגני "נקמת הטרקטור", הזכורים לטוב משיתוף הפעולה שלהם עם אוהד נהרין ובת-שבע, חברו מופע של מקצבים, רקיעות, בריק-דנס ו-stomp מלהיב ומהנה ביותר.

הכל הופך אצלם לכלי נגינה, גופם, כלי בית, ומכונה כשל הצייר טאנגלי, מייצרים מקצבים, ההופכים לתנועה. יופי של דבר. רק חבל, שהבגדים היו גם הם חסרי גווניים חזקים, ונבלעו באווירה התעשייתית הכללית. כמה כתימי צבע היו מוסיפים הרבה למופע המעולה הזה.

לציון מיוחד לשבח ראוייה ענבל פינטו. הפעם היא יצרה דואט לעצמה ולרקדנית מספרד, ורניקה סנדויה, שתי "עלמות כבודות", במחול קליל, משעשע ומבריק בהמצאותיו ובתנועה. אין ספק, שענבל פינטו גם היא אחד הכוחות היוצרים המרכזיים של הדור הצעיר של כוריאוגרפים. ולגלות כשרונות כאלה הלא היא מטרתו האמיתית של מבצע כמו "הרמת מסך".

"רומיאו ויוליה", אנגלין פרל'קאן, איור: שמואל כץ

"ROMEO AND JULIET", ANGELIN PREL'JOKA, ILLUS.: SHMUEL KATZ

השפעת הירח על ענת דניאלי

יוצרת נוספת, שעברה הפעם את מבחן העצמאות האמנותית היא ענת דניאלי. עבודתה הטריה, "לונה", בה הופיעה במסגרת "הרמת מסך" עם רקדניה הנאמנים (איריס ארז, גלית נמירובסקי, קובי תמיר ורותם תש"ח) כולה בסימן מצב-הרוח הלילי, של הירח (לונה).

בכלל, דניאלי תנועה מלאת רגישות ורגשות, מסוננים היטב דרך מסננת האסתטיקה.

גם עבודה זו יש בה חידתיות. אבל הסמליות אינה מהסוג הדורש פתרון כביכול. היצירה אינה בנויה לפי נוסחה נוקשה. זהו נוקטורנו עדין. מופע להקתה של ענת דניאלי שייך למיטב, שהובא במסגרת "הרמת מסך".

יש לקוות, שלמרות כל הקשיים שיש בקיומה של להקה עצמאית קטנה, קבוצה זו, בדומה לאלה של נועה דר, אמיר קולבן, ורטיגו ודומיהן, המגוונות את הנוף המחולי שלנו, ימצאו את מקורות המימון לפעולתן. להקות צעירות וזעירות אלה הן התופעה החיובית ביותר בתחום המחול הישראלי בשנתיים האחרונות.

שגעון אחד גדול

המופע שיצר אוהד נהרין עבור להקתו, בת-שבע, הנושא את השם "סאבוטאז' בייבי", הוא משהו לא לגמרי מהעולם הזה. שמו, אגב, חסר משמעות, ולו החסירו ממנו "יי" אחת, הוא היה הופך להגד פוליטי משמעותי בנושא המדובר לאחרונה יותר מכל, ראש-ממשלתנו, ביבי.

זהו מופע מרעיש, צבעוני, מלא תנועה, מהמם, מרגש. הכל מתחיל במסך חצי פתוח, שם רוקד מעודנות, פניו מופנמות, שי טמיר. הקהל מתישב לו בנחת, ורק אז נפתח המסך לכל רוחב הבימה ומתחיל הרעש הנהדר שיוצרים שני אמני צליל הולנדיים - פטר זגפלד ועמיתו תיס פאן דר פול (Peter van der Poll, Thijs-Zegveld), הנראים כמו פועלי במה או חשמלאים. השניים מנגנים - אם מותר לכנות כך שימוש בריתוך, במכונות משונות ומיני דפיקות, שפשוטים, ציוצים וקולות של מי יודע מה - נגינה.

נוצר עולם צלילי משעשע, קסום, שבו משתלבים רקדני הלהקה ורקדני-החזיון של האנסמבל שלה בסצנות שחלקן מושפעות מעולם התיאטרון והמחול היפני ובייחוד מתיאטרון הבובות, בו שלושה או ארבעה מפעילים "סמויים" מתפעלים בובה. במקרה זה רקדנית בשר-ודם, ודמויות מעוותות כמו מהבוטו או מ-"May B" של מאגי מארין.

הקרנות משעשעות, תפעול המנגנון הבימתי והמסך הקדמי, כפי שנוהג לפעמים לעשות עמיתו של נהרין, יירי קיליאן, מרקידות כביכול את הבימה עצמה.

לקראת חלקה השני של היצירה המעולה הזאת נכנסים לתמונה דמויות על קביים. תחילה סוניה ד'אורליאנס-גייסט, ולקראת הסיום

מרכיבים שחוזרים אצל נועה דר שוב ושוב, כגון המזוודה, ההופכת אדם לצב או האכילה, מרכיב מחולי בלתי שכיח. אני זוכר עשיית סלט ואכילת חסה כבר ב"שביר". גם בעבודתה החדשה, "לנשוך בקליפות" אוכלים. אולי כרוך יצר זה, רעב מתמיד, אף הוא בעולמה הפנימי.

אבל יצירתה זו עשירה בתנועה, יש בה התרחשויות בימתיות מרתקות והיא בוגרת ומעוצבת להפליא.

יש בימה קטנה על גבי הבימה הגדולה, ומעליה מרקם שלם של מתקנים וחבלים, מהם יורד בגד - שהוא מעין שריון, ועוד מכשירים המשמשים את הרקדנים.

המבצעים - ניר דה-וולף, איתמר שחר, רננה רוז ומיכל הרמן - מהווים יחידה מלוכדת, כל אחד בגדר סולן, אבל כזה שאינו מתנשא מעל חבריו. כל אחד דמות מיוחדת, והכוריאוגרפית מנצלת היטב את איכות תנועתם ואת הבדלי הגובה שלהם.

הגירסה המחודשת של "ראשית בעשב" משנת 1994, מחול לשלושה רקדנים ושלושה כיסאות על דשא ירוק, אף היא נראית כיום מעוצבת היטב, מבוצעת להפליא.

המוזיקה של ישראל ברייט, מלחין שמרבה לעבוד עם רקדנים, בשתי העבודות, מוסיפה ותורמת לתנועה. וכן התלבושות שעיצבה עתליה בן-מנחם.

הנה, עוד קבוצה, שהגיעה לרמה של להקה עצמאית של ממש.

עוד מופע לשניים, שזכה לגירסה מחודשת היה "ערוץ אל קודס" של עמנואל גת והשחקן-הזמר מאריאנו ויינשטיין. גם הפעם לא תפשתי - אולי באשמתי - את המסר הפוליטי כביכול, אבל עמנואל מתנועע בצורה מדהימה ועמיתו מגיש שירים וטקסטים באופן מקצועני מאוד. עוד "חידון", שאין בצידו פתרון. אבל גם ללא פרשנות רש"י זה מהנה.

"תיאטרון קליפה" של טולפנוב והרמן הביא שוב עבודה עשירה בתיאטרליות נהדרת. ימי הביניים סיפקו את הסמלים הנעים של חומות וקרבות. עבודתם מלאת דמיון פרוץ אבל תמיד אסתטי מאוד. גם כאן היה שפע סמלים, של השד יודע מה.

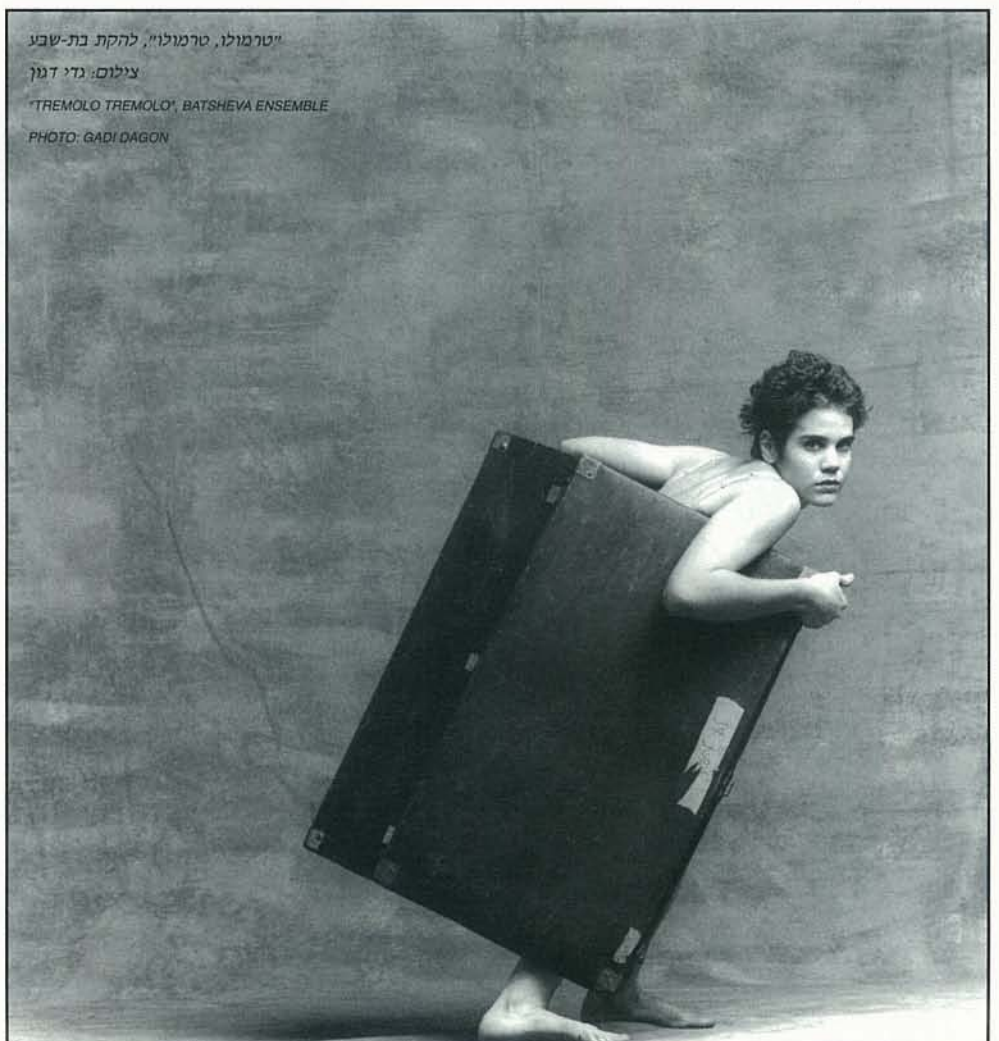
בסך הכל תצוגה מרהיבה של כשרונות.

נועה דר עלתה כיתה

הכרתי עם נועה דר מתחילה לפני שנים לא מעטות, כשהיא, בת קיבוץ מאוד "בעייתית", למדה מחול אצל ירון מרגולין. למרות דמותה הקטנה, תמיד היתה לה כריזמה גדולה על הבימה. המחול היה למעשה הקשר שלה לחיים.

מאז 1993 החלה ליצור. עבודותיה הראשונות, "שביר", "ראשית בעשב", "זנאנא", "אינו אלא" היה בהן תמיד משהו מסקרן. אבל הן לא היו שלמות.

הדמיון שלה שופע. הסמלים שהיא משתמשת בהם אישיים, פרטיים מאוד. אם כי יש כמה

"טרמולו, טרמולו", להקת בת-שבע
צילום: גדי דגון
"TREMOLLO TREMOLLO", BATISHEVA ENSEMBLE
PHOTO: GADI DAGON

חבורה של שלושה ענקים, עם נוצות על ראשיהם, שהקביים הופכות אותם ל"מפלצות" נהדרות, מה שהזכיר לי דמויות משונות מהקומדיה דל ארטה.

לבסוף לובשים הכל מיני סינרים, שעה שהחלק האחורי של הגוף חשוף. לרקפת לוי מעצבת התלבושות יש דמיון פרוץ לא פחות מזה של אוהד נהרין. גם התאורה של במבי, אלא מי? פלסטית מאוד. אבל חבל שפרטים רבים נעלמים מעיני הצופים בשל ההאפלה האופנתית שהוא נוהג במסגרת מבצע החיסכון בחשמל...

כל אלה, שהחליטו לאחרונה להספיד את נהרין, כמי שמיצה את עצמו, ייאלצו עכשיו לאכול, כפי שאומרים, את מלותיהם. "סאבוטאז' בייבי" יש בו שפע מרגש, אבל בנוי בקפידה, קטע שקט מתחלף בסצנה רועשת, ואינטימיות בהתרחשויות גדולות מימדים, כפי שצריך.

ולשבחו של המופע יש לציין, שיש הפסקה אחרי 50 דקות, כך שהצופים אינם חייבים להתגרר על משך תשומת-הלב הטבעי שלהם, ויכולים לשוב לאולם רעננים.

"בת-שבע" עשתה זאת שוב. ואוהד נהרין נשאר היוצר הבימתי מספר 1 של ישראל - ואולי גם למעלה מזה.

חגיגה ב"ענבל"

הבכורה הטריה של "ענבל", שהתקיימה באולם סוזן דלל, היתה אירוע מרנין. זו היתה התגשמות התקוות, שתלו ידידיה ומעריציה של שרה לוי-תנאי במלאכת שיחזור יצירותיה הוותיקות, שנעלמו מהבימה כלא היו. ועכשיו, בזכות ותיקי הלהקה, כגון אילנה כהן ומוטי אברהמוב, אפשר לשוב ולראותן - ולהנות.

המיניאטורה, כצורה מזרחית אותנטית, היתה תמיד פן חזק מאוד בעבודתה של שרה. "הצורף", דואט מקסים, ובו תנועת ידיים פיוטית, הופך מלאכת אומנות לאמנות ממש. בביצוע שראינו הביא מוטי אברהמוב, שעם הגיל נוכחותו הבימתית ויכולתו הנפשית עוד העמיקו, את תפקיד הצורף לשיא חדש. כפות ידיו מתעופפות כיונים, אצבעותיו יוצרות כתר-זהב, והצורפות הופכת לצירוף אנושי של אהבה. ממש נפלא!

"אותיות פורחות" מאת שרה לוי-תנאי משנת 1986 הוא מחול קבוצתי, הבנוי לתלפיות. אין כשרה לבנות ניגודים של מוטיבים, של נושא ואריאציות. והבניין ניצב איתן על הבימה גם כיום. הפרוכת העשירה, התלויה תחילה כרקע, ודרכה מבצבצות כפות ידיים, משמשת למטרות שונות במחול זה על נושא כמעט דתי, של קדושת אותיות התורה. אין זה משנה שלדידי, זהו נושא קצת מלאכותי, מאולץ. המחול, תנועתו ובעיקר מבנהו יכולים לשמש מופת של מרקם כוריאוגרפי.

רחלי סלע הכינה מחול חדש, "רוח קדים" כותרתו, שכולו שלה. היא החתומה לא רק על הכוריאוגרפיה אלא גם על המוזיקה

והתלבושות. קבוצת המבצעים ניצבת במבנה קשיח ובלתי משתנה, סימטרי כמו גני ארמון ורסאי, והתנועה כשלעצמה מועטה בו, מדי לטעמי.

יש מרכיבים חזותיים נהדרים, למשל קערות נוצות, בהן משתקף האור. אבל זהו ריקוד שאינו זז, גם במובן התנועתי-הגופני וגם במובן הנפשי או אם תרצו הפילוסופי. זו תנוחה יפה, אבל לא ממש מחול.

הביצוע המחודש של "סגירה" (עץ בערבית) מאת אילנה כהן, דן באיזה שבט קמאי, שענפי עצים משמשים בחייו כמרכיב הכרחי של החיים במדבר המיוחד במינו הזה. המוזיקה החיה של שלמה בר ונגניו הוסיפה הרבה לכוריאוגרפיה המעולה, שאין בה רגע של שעמום, והיא בנויה בצורה עשירה ומרתקת.

גם הרקדנים, הצעירים והוותיקים כאחד, נראו חיוניים ומסקרנים. שנים רבות לא נראתה "ענבל" כה חיונית ומעוררת התפעלות. אני מקווה, שאין עוד איש המפקפק בכך, שאילנה כהן מן הדין שתעמוד בראש הלהקה, כיוצרת וכמי שמסוגלת לשמור על האוצר של עבודותיה של שרה לוי-תנאי.

ערב נפלא של אנסמבל בת-שבע

בזמן האחרון משמש אנסמבל בת-שבע לא רק חממה לרקדני דור ההמשך של הלהקה-האם. יוצרים מחו"ל מגיעים ועובדים עם רקדני האנסמבל, ממש כמו עם להקה הקיימת בזכות עצמה. ובאמת, התכנית שבוצעה לראשונה בסוף דצמבר 97, ובה שלוש עבודות של יוצרים אורחים, היתה חוויה נהדרת.

"100 תנועות" מאת לינדה גודרו, העובדת בקנדה ובבלגיה, היא יצירה צורנית, המתחילה מתצוגה כמעט סטטית של חלקי גוף. הרקדנים חושפים בזה אחר זה זרוע ואפילו חלקים פחות "מתנועעים", כגון הבטן. האור מחלק את הבימה ואת הגוף הבודד וממדר אותו. המחול הוא כולו וריאציות, והפעם בוצע בדיוק ובמרץ. הקרירות הרגשית אינה פוגמת בהנאה. דווקא אצלנו, יש יחסית מעט יצירות מחול צורניות ולכן מאה התנועות הן רעננות למראה, משום שאין שייכות לקונצנזוס המציף את בימות המחול, הוא סוס המחול התיאטראלי הסמלי, שכולו סמלים ללא פשר.

בתור מנת-ביניים הגישו רקדני האנסמבל דואט של מדע דמיוני, בו שני חוקרים בחלוקים לבנים (במופע הבכורה ירון ברמי ופיוטר טורזאוה-ז'ירו), מסתבכים עם עצמם בצורה משעשעת מאוד. "קריסתה של התיאוריה", מאת פרדריק לסקיר הצרפתי היא מעין קריקטורה של מדענים, שהם כל כך מלומדים ומודעים לאמת הכאילו אוביקטיבית, עד שהם, בעצם, קרובים לטירוף.

בלט מאוד בכל שלושת ריקודי המופע ירון ברמי, רקדן צעיר, שהצליח במשך שתי עונות בלבד לבלוט תחילה, ב"ענבל" ואחר כך באנסמבל. הפעם הוא הגיע לרמה גבוהה של ביצוע לא רק בזכות יכולתו הפיזית, אלא בעיקר בזכות נוכחותו הבימתית החזקה

המבליטה את אישיותו. רקדן שכדאי לשים לב אליו, כי הוא יגיע, אני מרשה לעצמי לנחש, רחוק מאוד.

במחול השלישי שבתכנית יש לנו עסק עם תופעה, שכבר היתה למרכיב מייחד של בת-שבע: השימוש בקולות גבריים גבוהים, מה שנקרא קונטרה-טנור, ובהקניית שיווי זכויות למוזיקה, שאינה רק משרתת של התנועה אלא מהווה שותפה ממשית ביצירה. כבר לפני שנים אחדות בלטו בלהקה רקדנים, שהשמיעו זימרה מצויינת בקולות גבריים גבוהים. הראשון היה פיטר ראמבוטס. אגב, נכחתי במופע שלו עם גיואקים סאבטה (Joaquim Sabate), הוא הכוריאוגרף של "טרמולו", טרמולו" הנוכחי של האנסמבל, בהולנד.

כשעזב פיטר ראמבוטס את "בת-שבע" ואת הארץ, נמצא לו מחליף בין רקדני הלהקה... בדמותו של ארנון זלוטיק, הרוקד עכשיו עם סאבטה. התברר, שאפשר ללמוד לשיר במנעד הקונטרה-טנור.

סאבטה היה, אחרי סיום לימודיו, רקדן בלהקת "לאנונימה אימפריאל" מברצלונה, שזכתה לשבחים רבים שעה שהופיעה אצלנו במסגרת התחרות הבינלאומית השנייה בכוריאוגרפיה במרכז סוזן דלל בשנה שעברה.

"טרמולו", טרמולו" יש בו, מלבד המוזיקה החיה, המופקת על ידי הרקדנים עצמם בעזרת גופותיהם, כלי נגינה, כגון אקורדיון, שימוש מלא דמיון בחבלים ואפילו ב"פומפות", אותם גביעי גומי היוצרים תת-לחץ, שמנקים בעזרתם כיורים וביובים סתומים. זו יצירה מהסוג העשיר, שממש אי אפשר לזכור את כל פרטיה בראייה אחת. גם הפעם מצטיין ירון ברמי, הניצב במרכז ההתרחשויות המשעשעות והמדהימות שיצר הכוריאוגרף האורח. היכולת להפיח רוח חיים בחפצים יום-יומיים, הכשרון להפיק צלילים מחפצים (קצת כמו ב"סאבוטאז' בייבי" של נהרין) ומגרונות הרקדנים, מבלי שזה יישמע מאולץ, מזכים את סאבטה בשבח והוקרה מיוחדים.

רומיאו והדיקטטורה לא תישא את שמו של שייקספיר לשוא!

אנז'לין פרלזיקאז' אינו פנים חדשות, והכל מכירים את כשרונותיו הגדולים כיוצר מחול מקורי. בביקור להקתו בארץ ביצעו רקדניו (המצויינים!) את גירסתו שלו ל"רומיאו ויוליה" - לכאורה או כביכול על פי הטררגדיה מאת שייקספיר.

אין לי, עקרונית, דבר נגד עיבודים ושימוש בחומר ספרותי מוכר למטרות שלא לשמן נכתב. אבל הקשר בין המחזה על האוהבים מוורונה לבאלט של פרלזיקאז' אינו מקרי בלבד, אלא ממש תמוה.

למעשה רק המוזיקה של פרוקופייב נותרה, בלתי שייכת וממש מיותרת, מהקונספציה ההיסטורית. כי יוליה זו (קלאודיה דה סמט - Claudia de Smet), היא כאן נצר למשפחה של שליטים אכזריים, המנהלים משטר של דיכוי בוורונה. בחצרה של מצודה מוקפת חומה

ועליה מטייל לו זקיף עם כלב, מוטלים להם כמה חסרי בית, שהשוטרים מתעמרים בהם.

ורומיאו, אצל שייקספיר הנער קל הדעת, המחליף את אהבתו לנערותו תוך מבט אחד להתמסרות שלמה ליליה, הוא הפעם נציג המדוכאים, שנראה כבן 30+ מקריח, מנהיגם של ההומלסים, הזרקים בחצר המצודה העגולה שעל הבימה.

לתומי חשבתי, שהחומה תשמש לסצנת המרפסת, שהיא הסצנה החשובה ביותר במחזה. בה מתאווים האוהבים לגעת זה בזה, ואינם יכולים. אבל עד כמה שהבחנתי, לא היתה כלל פגישה לילית זו בין האוהבים במופע שראיתי.... בכלל, לא נעשה כל מאמץ להבהיר את העלילה ואת מניעי הדמויות.

התנועה היתה ברובה חדה ונוקשה. הרקדנים המצוינים ביצעו את תפקידיהם במסירות, אבל קור נשף מהבימה, ולא הצלחתי לגלות כל מסר אמיתי כביכול בטרגדיה זו. אומנתה של יוליה הפכה לשתי נערות במכנסיים רחבים, חצי לבן וחצי שחור. מרקוציו נעלם בהמון. ורק טיבלט, הבריון האלים, פשוט שוכפל בעזרת גנטיקה כוריאוגרפית לכמה דמויות. כל יכולתם הטכנית הגדולה של רקדני הלהקה לא הצליחה - לדידי, מכל מקום - להפחית רוח חיים ורגשות אנושיים בכוריאוגרפיה המכאנית משהו, העקרה.

אי אפשר היה לחוש כל אמפתיה לדמויות. רוב התנועות היו בעלות אופי אחיד ו"מופשט", וקבוצות הרקדנים נעו בתצורות גאומטריות, בתבניות אחידות ונוקשות. זה לא היה משל מודרני על סיפור מהרנסאנס.

לדבר בכל מיני לשונות

אצל הנוצרים יש מושג מוזר, "גלוסולליה" (Glosolalia), שפירושו "לדבר בלשונות מוזרות, שלא מהעולם הזה", שהוא אחד מסימני הקדושה. כל שחקן מכיר היטב את מושג הגיבריש, משמע השימוש בצלילים והברות, שאינן שייכות לכל לשון מוכרת, בתרגילי משחק, על מנת שרק הרגש ולא ההגיון יפעלו בשעת התרגיל.

בתכניתה החדשה של רינה שיינפלד, הנושאת את השם המשונה "אודימוניה", שאין לי מושג באיזו לשון פירושו "השד הטוב - האושר", ככתוב בתוכניה, נעשה שימוש רב בדיבור כזה, שאין לו משמעות לוגית. אין בכך כל רע, אבל מדוע להציג זאת כחידוש עולמי?

בכלל, השימוש בטקסטים לא רק שאינו בגדר חידוש, אלא שייך ממש לראשית הבאלט הקלאסי, כשהמופעים היו מעין מסכתות, משמע הושמעו טקסטים פיוטיים או מיתולוגיים, וביניהם קטעי מחול.

שבע רקדניות ושני בחורים משתתפים בעבודה חדשה זו, של שיינפלד, הנמשכת כ-50 דקות. הרקדניות מאומנות היטב, ואילו שני הבחורים נראים כחובבים ממש. פה ושם יש רעיונות תנועתיים נאים, אבל הפרטים לא הצטרפו - בראשי מכל מקום - למכלול משמעותי כלשהו. התלבושות היפות שעיצבה איילת יפה,

המסכות החצי שקופות היפות, התאורה המצויינת של שי יהודאי, כל אלה לא היה בכוחם להעניק קוהרנטיות לגיבוב התנועות ולטקסטים חסרי הפשר.

סוד הקסם ההודי

במסגרת תכניות המחול של "תיאטרון הבמה" הירושלמי הופיעו ורה גולדמן (כמנחה), התלמיד שלה רפאל משילקאר, ששב לא מכבר משנת השתלמות בהודו, והרקדניות אלה שק יועל מואב בערב של מחול הודי למינהו.

במופע ניכר היחס הרציני והעמוק של כל המשתתפים לאמנות ההודית. אבל למרות זאת - אפילו התפילה המסורתית לאל גאנש, בעל ראש הפיל, פטרון המחול, לא עזרה - זה לא היה מופע מלהיב. מה שחסר, היא מידה של התלהבות ובימתיות של ממש.

רפאל משילקאר מתנועע טוב, נראה מצויין, יודע היטב לגלגל את העיניים ולהניע את הגבות, אבל הוא רוקד כאילו לעצמו, לא למען הצופים. גם התאורה האפלולית, הטון השקט מאוד והדיקטטי של דברי ההסבר, כל אלה עימעמו את המופע.

וזה חבל מאוד, כי אמנות המחול ההודי על סוגיו יכולה להיות מרהיבה ומלהיבה. טוב שניסו לקרב אותנו לשפת המודרות של הבהרט נטיאם על ידי השימוש בפסוקים מתוך שיר השירים ליצירת מעין מחול הודי. אבל גם קטע זה, שבא בסוף ולא בתחילת הערב, כפי שהיה נחוץ, כדי לפצח את שפת המחול ההודי בעיניים ישראליות, היה כאילו מבוייש.

מחולות מהמזרח הרחוק הם, על פי רוב, ריקודים שיש בהם יסוד סיפורי, דרמאטי. אלה רומנסות, תפילות או סיפורי גיבורים, לא תרגילים בתנועה מושטת. ללא ההזדהות עם התוכן הרגשי, הדרמאטי, מאבדים מחולות אלה מיכולת הקומוניקציה שלהם והופכים לאילוסטרציות, לאיורים, במקום לחוויה.

באלט פרווה - כשר אבל לא מלהיב

להקת הבאלט הישראלי, שבהנהלת ברטה ימפולסקי, הציגה במשכן לאמנויות הבימה בתל-אביב יצירה חדשה שלה, "אקסטאזי" שמה. לצלילי כלי הקשה ושירת נשים נעים הרקדנים המצויינים של הלהקה, לבושים בשמלות קצרצרות בצבעי מתכת נוצצים והבנים במכנסיים כהים וחצי גוף חשוף או באפודה, בתנועות זויתיות.

משום מה הייתי סבור, שאקסטאזה פירושה התלהבות, שרון חושים. עכשיו נוכחתי שאצל ימפולסקי אקסטאזה היא משהו מכאני, ניטראלי, לא בשר ולא חלב. תופים ושאר כלי-הקשה אמורים להיות מושמעים במקצבים מעניינים. מי שראה את "סאבוטאז' בייבי" של בת-שבע, יודע מה אפשר לעשות ברעשים. בהעדר מנגינה וצלילים בגבהים שונים, הצבעוניות אמורה לבנוע ממגוון המקצבים. לא הפעם. זה היה מונוטוני, ובצדק לא נכתב בתכניה מיהם המנגנים, על מנת שלא לבייש אותם.

לברטה ימפולסקי, שיודעת "לגדל" רקדנים טובים, טכנית, יש חולשה לאוניסונו, משמע הכל עושים בו זמנית את אותה התנועה, ולסימטריה, שהמשורר היהודי-הפולני השנון יוליאן טובים כתב על אודותיה: "הסימטריה היא האסתטיקה של הטיפשים". היא כנראה עוד לא שמעה על קאנון, על רב-קוליות, על ניגודים בתנועה.

כי גם יצירתה לקונצרטו "שניים, שניים וכולם" מאת פליקס מנדלסון, שפתחה את הערב, היא בעיקר "כולם". זהו באלט ניאו-רומנטי, עם שמלות דקיקות ובחורים בטייטס בהירים. יש בו כל הקלישאות הבאלטיות הרכות, אבל אין בו טיפה של מקוריות או בכלל היגד כוריאוגרפי צורני אישי.

ולא נותר אלא לשוב ולומר בפעם המי-יודע-כמה, שמה שנחוץ ללהקה המסוגלת לבצע מחול טוב, הוא יוצר מעניין. נובר כתב בשעתו, לפני מאתיים שנה (בספרו "מכתבים על אודות הבאלט"), שיש שני סוגים של יוצרי באלט. את האחד הוא מכנה "מסדר צעדים" ואילו השני הוא אמן-יוצר. לצערי נמנית ימפולסקי עם מסדרי-הצעדים, החורזים תנועות על חוט ספירת המוזיקה, מבלי להעניק להם משמעות.

רקדן: רפאל משילקאר
צילום: אלדד ברון
DANCER: RAPHAEL MASHILKAR
PHOTO: ELDAD BARON

